

V. ΤΟ ΗΛΙΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η Πυθαγόρεια Σχολή

Ο μέγας φιλόσοφος Πυθαγόρας (569-475 π.Χ.), ο μύστης σοφός από τη Σάμο, θεμελίωσε, όπως γνωρίζουμε, τη μαθηματική φιλοσοφία και φυσική, συσχετίζοντας την τάξη και την αρμονία των ήχων με την τάξη και την αρμονία του Σύμπαντος. Οι αριθμοί αποτελούσαν για τον Πυθαγόρα και τη Σχολή του, που ίδρυσε στην Κάτω Ιταλία, τη βασικότερη αρχή για την κοσμογονία. Εξάλλου στη βαθύτερη έννοια της λέξεως «αριθμός» του Πυθαγόρα επικεντρώνεται σήμερα η σκέψη των θεωρητικών επιστημόνων, εφόσον αφενός μεν ο «αριθμός» ταυτίζεται με την αρμονία των μαθηματικών, αφετέρου δε χωρίς τον «αριθμό» δεν θα υπήρχε και επιστήμη.

Ο Νεοπλατωνικός φιλόσοφος Ιάμβλιχος (3ος μ.Χ. αιώνας) παρουσιάζει τον μύστη Πυθαγόρα ως την υποδειγματική, αρχετυπική ενσάρκωση ενός τρόπου ζωής που, με τον εξαγνισμό του σώματος και της ψυχής, την άσκηση της αρετής, την εγκράτεια και την προσπάθεια διαρκούς επικοινωνίας με το θείο, οδηγεί στον ύστατο σκοπό του φιλοσόφου, τη θέωση, την πλατωνική ἰμοίωσιν θεοῦ κατα τε δυνατεν (Κ. Μακρή, Θεός ανήρ, 2001).

Όλοι οι Πυθαγόρειοι ήταν κυρίως αστρονόμοι, μελετούσαν, όμως, με μυστηριακό τρόπο τις αριθμητικές αποστάσεις μεταξύ των πλανητών, αφού πίστευαν ότι υπήρχαν ιερές-μυστηριακές σχέσεις στους αριθμούς που τις εκφράζουν. Οι πλανητικές αποστάσεις ήταν για τους Πυθαγόρειους ανάλογες προς μία ουράνια μουσική αρμονία, που παραγόταν από τους αρμονικούς ήχους κατά την αιώνια περιφορά των ουρανίων σωμάτων γύρω από το κεντρικό πυρ. Πίστευαν ότι αυτή ακριβώς η αρμονία παραγόταν συνεχώς και αιωνίως στο Σύμπαν, εκφράζοντας την ύψιστη και τέλεια εκδήλωση της μοναδικής θείας αρμονίας!

Οι επτά θεωρούμενοι τότε πλανήτες, καθένας στη δική του κρυστάλλινη σφαίρα, και συνολικά όλοι οι απλανείς αστέρες (η σφαίρα των απλανών αστερών) ήταν τα οκτώ ουράνια σώματα, έτσι διατεταγμένα ώστε να έρχονται σε αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία με τους φθόγγους της πυθαγόρειας μουσικής κλίμακας. Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν ότι κάθε ουράνιο σώμα εξέπεμπε έναν μουσικό ήχο ανάλογο του όγκου και της ταχύτητάς του. Οι αποστάσεις, δηλαδή, των οκτώ ουρανίων σωμάτων-σφαιρών ήταν με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένες ώστε να καλύπτουν τη μυστικιστική πυθαγόρεια οκτάβα και να δημιουργούν –με μια θαυμαστή συνήχηση– την πυθαγόρεια «μουσική των σφαιρών».

Σημειώνουμε ότι σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία των χορδών, ξεκινώντας από μία αρχή, τα πάντα σε μικροσκοπικό επίπεδο είναι συνδυασμός παλλόμενων χορδών. Συνεπώς, η Πυθαγόρεια Σχολή, που ανέπτυξε τη θεωρία της «μουσικής των σφαιρών», θα μπορούσε να θεωρήσει ότι τα σωματίδια είναι μικροσκοπικές χορδές, οι παλμικές δονήσεις των οποίων παράγουν άλλα μικροσκοπικά σωματίδια που αντιστοιχούν στις νότες, οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν τη μουσική των ουρανίων σφαιρών, ενώ ο Κόσμος μας είναι «συμφωνική όπερα», την οποία –αυτόματα– έχουν συνθέσει αυτές οι νότες.

Η Σχολή του Πυθαγόρα στον Κρότωνα της Μεγάλης Ελλάδας ήταν μάλλον μια «θρησκευτική» αδελφότητα με διάφορους βαθμούς μνήσεως και ίσως ιδρύθηκε πάνω στα πρότυπα των αρχαϊκών ορφικών κοινοτήτων. Η συμβολή της, όμως, στη γεωμετρία, τη μουσική, την αριθμητική και την αστρονομία ήταν καθοριστική. Μέσω της γεωμετρίας και της αρμονίας των ήχων και των αριθμών, οι Πυθαγόρειοι εισήγαγαν την έννοια της τελειότητας στο Σύμπαν, που γι' αυτό τον λόγο πρώτοι αυτοί το ονόμασαν Κόσμο από το ρήμα «κοσμός», που σημαίνει τακτοποιώ, επειδή το Σύμπαν είναι ένα εξαιρετικό κόσμημα.

Η Πυθαγόρεια Σχολή πρέσβευε ότι η ουσία των όντων ήταν ο «αριθμός», κάτι αφηρημένο, το οποίο δεν γινόταν αντιληπτό από τις αισθήσεις, αλλά μόνο από τη νόηση. Συνεπώς, η ουσία των όντων δεν ήταν υλική, ούτε προσιτή στις αισθήσεις. Η ουσία καθίστατο, για τους Πυθαγόρειους, νοητή και συλληπτή μόνο με την αφηρημένη σκέψη. Με αυτό τον τρόπο οι σοφοί αυτής της Σχολής εξομοίωναν το άπειρο με το υλικό στοιχείο το ανεπίδεκτο μέτρησης και καθορισμού. Εισήγαγαν, δηλαδή, την έννοια της «ύλης», που θεωρούνταν στοιχείο το οποίο ανθίστατο σε κάθε καθορισμό, καθώς και πηγή της κάθε οντολογικής και ηθικής ατέλειας. Σημειώνουμε όμως ότι οι Πυθαγόρειοι έδιναν στο άπειρο και κάποια ηθική υπόσταση, με την έννοια ότι θεωρούσαν το «τέλειον πέρας» καλό, ενώ το «ατελές άπειρο» κακό.

Σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους, ο Κόσμος δημιουργήθηκε αφού καταρχάς έλαβε σύσταση το έν. Το εν που δημιουργήθηκε κατά την πρώτη αρχή το πρώτον αρμοσθέν, ήλκε προς εαυτόν το άπειρο και το προικοδοτούσε με το πέρας.

Όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης (Μετά τα Φυσικά Α 5. 986 15), οι Πυθαγόρειοι: Το ένα προκύπτει από τα δύο αυτά –εννοεί την περατότητα και το άπειρο– αφού είναι άρτιο και περιττό, ο αριθμός προκύπτει από το ένα και ολόκληρο το Σύμπαν, όπως είπαμε, από αριθμούς.

Ο Αριστοτέλης, στο ίδιο έργο του (Μετά τα Φυσικά 1091a, 14), για τις απόψεις των Πυθαγορείων αναφέρει τα εξής:

Δεν πρέπει, βέβαια, να ξεχνάμε ότι ο Πυθαγόρας πρόσβευε πως και η Γη ήταν σφαιρική και ακίνητη στο κέντρο του Κόσμου, που κι αυτός ήταν σφαιρικός (Διογένης Λαέρτιος. Φιλοσόφων Βίοι VIII, 25, 8-10).